

Universiteit
Leiden
The Netherlands

**'Meest nederig klagend laat ik u zien' meerstemmigheid en
auteurssignatuur in het oeuvre van de zeventiende-eeuwse advocaat
Hugh Bromley**
Fikkers, L.E.M.

Citation

Fikkers, L. E. M. (2024). 'Meest nederig klagend laat ik u zien': meerstemmigheid en auteurssignatuur in het oeuvre van de zeventiende-eeuwse advocaat Hugh Bromley. *Vooys: Tijdschrift Voor Letteren*, 42(1), 6-17. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/4082147>

Version: Accepted Manuscript
License: [Leiden University Non-exclusive license](#)
Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/4082147>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

‘Meest nederig klagend laat ik u zien’

Meerstemmigheid en auteurssignatuur in het oeuvre van de zeventiende-eeuwse advocaat Hugh Bromley

Juridische teksten bevatten vaak een inherente meerstemmigheid, omdat ze tot stand komen middels de samenwerking tussen advocaat en cliënt. In dit artikel betoogt universitair docent Lotte Fikkers dat we, door juridische teksten te lezen als literatuur met specifieke genreconventies, deze meerstemmigheid letterkundig kunnen opsporen. Dit demonstreert Fikkers door de zogenaamde bill of complaint, een soort processtuk uit het Engeland van 1500 tot 1700, als literair genre onder de loep te nemen, in het bijzonder het oeuvre van de advocaat Hugh Bromley. Middels distant reading gaat ze na wat de conventies van deze teksten waren, bijvoorbeeld wat betreft opbouw en formulering, en hoe individuele advocaten hiervan konden afwijken. Onder meer via hun openingszinnen, zo blijkt, konden de zeventiende-eeuwse advocaten blijk geven van een eigen signatuur. Daarmee, zo betoogt Fikkers, kan het opsporen van de stem van de advocaat bovendien een eerste stap zijn naar het vaststellen van de plekken in de tekst waar ook de cliënt, de ‘gewone man of vrouw’, diens stem liet horen.

De jaren 1500 tot 1700 waren voor Engeland een vruchtbare literaire en culturele periode: denk aan canonieke schrijvers als William Shakespeare, John Donne en John Milton, naast historische figuren als Koningin Elizabeth I en haar opvolger Koning Jacobus I. De literatuur van vroegmodern Engeland kent echter meer stemmen dan alleen die van haar literaire en politieke elite. Ook de ‘gewone man en vrouw’ worden vertegenwoordigd in handgeschreven teksten, zij het wellicht niet in bronnen die men traditiegetrouw als literatuur aanmerkt.

Om toegang te krijgen tot de verhalen van deze non-elite, inclusief zij die niet konden schrijven, wenden sociale en culturele historici zich veelal tot juridische teksten. Omdat het standaardpraktijk was dat tussenpersonen als griffiers en advocaten de verhalen van getuigen en cliënten op papier zetten, geven zulke bronnen inzicht in de levens van de armen, de lagere klassen, vrouwen en de ongeletterden. Dit zijn inzichten die vaak moeilijk op andere plekken te verkrijgen zijn en momenteel dan ook grotendeels afwezig zijn in de historiografie. Werken met juridische teksten is echter geen gemakkelijke taak. Omdat meerdere mensen betrokken waren bij de totstandkoming van dergelijke bronnen, is het moeilijk te achterhalen waar de invloed van een cliënt eindigt en die van de advocaat begint. Dit soort bronnen zijn dan ook vaak meerstemmig: door de samenwerking tussen advocaat en cliënt bevat een juridische tekst hun beider stem. In de zoektocht naar authentieke stemmen, en met de wetenschap dat deze verhuld zijn door de invloed van de advocaat, richt men zich vaak op momenten waar de invloed van de cliënt het meest zichtbaar zou zijn. Hierbij valt bijvoorbeeld te denken aan momenten waarop veel detail wordt geboden of waarop afgeweken wordt van wat je zou verwachten

¹ This article is part of a project that has received funding from the European Research Council (ERC) under the European Union's Horizon 2020 research and innovation programme (Grant agreement No. 864635, FEATHERS).

(Meyer 2015: 268; Powell 2022: 115-117). Die momenten zijn echter moeilijk te achterhalen, onder meer omdat een individuele cliënt vaak maar weinig bronnen achterlaat en er dus weinig vergelijkingsmateriaal is.

In dit artikel pleit ik er dan ook voor om, in de speurtocht naar de ‘stem’ van een (vaak kansarme) cliënt, ons juist te richten op de invloed van diens advocaat. Een enkele advocaat is namelijk vaak betrokken bij meerdere rechtszaken waardoor er meer vergelijkingsmateriaal is. Zo kunnen de tekstuele voorkeuren van een advocaat achterhaald worden, wat een eerste aanzet kan zijn tot het ontwarren van de invloed van de advocaat en diens cliënt op hun gedeelde tekst. Als aangetoond kan worden dat cliënten actief betrokken waren bij de productie van juridische teksten, dan kunnen vele tot nog toe ongehoorde stemmen toegevoegd worden aan de (literatuur)geschiedenis.

De specifieke juridische bron die hier centraal staat is de zogenoemde *bill of complaint*, een processtuk waarmee een civiele rechtszaak tussen twee burgers geïnitieerd werd bij een van de centrale Londense rechtbanken, waar de voertaal Engels was.² Zo’n *bill of complaint* werd buiten de rechtbank in schriftelijke vorm opgesteld door een advocaat en diens cliënten en bevatte de grief en eis van de klagende partij – grieven varieerden van smaad en laster tot het niet terugbetalen van een lening. In dit artikel lees ik deze *bill of complaint* als literair genre, met haar eigen conventionele kenmerken. Ik maak daarbij gebruik van archiefonderzoek: het bronmateriaal wordt gevormd door *bills of complaint* geadresseerd aan de Londense *Court of Requests* uit de regeerperiode van Jacobus I, te vinden in het Engelse nationale archief in Kew, Londen. De *Court of Requests* stond ook wel bekend als de rechtbank voor de arme lieden. Tot haar jurisdictie rekende de rechtbank expliciet zij die door hun armoede niet konden opboksen tegen de rijkdom of grootsheid van hun juridische opponent (Caesar [1597] 1975: 8). Het is dan ook bij uitstek het forum om naar te kijken wanneer men geïnteresseerd is in de levensverhalen van de vroegmoderne Engelse non-elite.

Ik onderwerp deze *Requests-bills* aan een vorm van *distant reading* zoals voorgesteld door Franco Moretti, die ervoor pleit om de formele kenmerken van een genre of groep teksten in kaart te brengen in plaats van (enkel) te kijken naar meer inhoudelijke kenmerken van een individuele tekst (Moretti 2000a: 57; Moretti 2000b: 225). Zo kan de literatuurgeschiedenis diverser worden gemaakt doordat de methode het mogelijk maakt om naar meer teksten te kijken dan enkel degene die tot de canon behoren (Moretti 2000a: 57). Deze methode maakt het mogelijk om de generieke conventies van de *Requests-bill* in kaart te brengen, waarmee, zo laat ik in dit artikel zien, de persoonlijke schrijfstijl en tekstuele voorkeur van een individuele advocaat blootgelegd kunnen worden. Hierdoor wordt het zelfs mogelijk om een *bill* waarvan het niet direct duidelijk is wie hem geschreven heeft, toe te wijzen aan het ‘oeuvre’ van een specifieke auteur. Het vormt daarmee een eerste stap in het ontwarren van de stemmen van cliënten en hun advocaten: een belangrijke aanzet tot het diverser maken van de Engelse (literatuur)geschiedenis, waarbij er naast aandacht voor mensen als Elizabeth I en William Shakespeare ook ruimte is voor de tot nog toe onbekende Engelsman en -vrouw, inclusief de advocaat en diens cliënten.

De Jacobijnse Bill of Complaint

Ieder document waarmee een procedure wordt geïnitieerd bij de *Court of Requests* kent sterke gelijkenissen. Zo hebben de meeste *bills* een overeenkomende structuur. Deze structuur is slechts incidenteel onderworpen aan analyse en dan enkel wat betreft de structuur van *bills* geadresseerd aan andere rechtbanken, zoals de *Court of Exchequer* (Fowler [1795] 2018) en de *Court of Chancery* (Haskett 1991; Haskett 1998: 84-87), of aan het parlement (Dodd 2011: 217-246). Timothy Haskett en Gwilym Dodd hebben laten zien dat ieder forum specifieke criteria

² Dat was het geval bij de zogenoemde *bill courts*: Chancery, de Exchequer, de *Court of Requests* en Star Chamber. Bij de centrale *common law courts*, daarentegen, werden de processtukken grotendeels in het Latijn opgesteld.

hanteerde wat betreft opbouw en structuur en dat, als een bill niet aan de formele vereisten voldeed, een cliënt gedwongen kon worden om zijn of haar processtuk aan te passen (Jones 1967: 195). Er was dus een algemeen format waar niet van afgeweken mocht worden. Toch kon dit vaststaande format op creatieve manieren gebruikt worden door individuele rechtspartijen en hun advocaten, waardoor elke individuele bill een persoonlijk karakter heeft (Haskett 1993: 11). Zoals Haskett schrijft over de Chancery-bill, was – zodra aan de formele genrevereisten voldaan was – de schrijver vrij om naar inzicht te variëren in zijn beschrijving van de zaak. Zo werd een bill dus gekarakteriseerd door zijn mix van vaste vorm en flexibiliteit in de weergave van details (Haskett 2003: 304).

Hetzelfde geldt voor de Requests-bill, maar alhoewel de procedurele regels van de Court of Requests gemodelleerd zijn op die van de Court of Chancery, zijn er toch wezenlijke verschillen. Hierdoor is het nodig om de opbouw van een typische Court of Requests-bill voorts in kaart te brengen. Iedere bill begint met (1) dezelfde aanhef, die gecentraliseerd bovenaan het document te vinden is: ‘To the king’s most excellent Majesty’. Daarna volgt (2) de openingszin, bestaande uit drie aparte delen. De zin start met een nederigheidstroop en wordt gekenmerkt door een zinsnede als ‘Most humbly complaining sheweth’ of ‘Humblewise complaining sheweth’. Dit wordt gevolgd door een beschrijving van de geadresseerde: ‘unto your most excellent Majesty’. De openingszin eindigt met een beschrijving van de eiser en is dus min of meer persoonlijk, maar bevat altijd een variatie op een frase als: ‘your humble and obedient subject [Naam] [Beroep of sociale status] [Verblijfplaats]’. Na de openingszin volgt (3) een sectie die de situatie schetst alvorens er een conflict ontstond. Deze sectie begint over het algemeen met de woorden ‘That whereas [Dat terwijl]’. Na deze uiteenzetting volgt (4) de problematisering, ingeleid door een zinsnede als ‘But so it is, may it please your Majesty [Maar zo is het, als het uwe Majesteit mag bekoren]’. In de volgende bouwsteen (5) wordt uitgelegd waartoe het probleem voor de eiser heeft geleid. Na een frase als ‘In tender consideration whereof [In clemente overweging waarvan]’ legt de eiser bijvoorbeeld uit dat hij of zij geen recht kan halen bij andere jurisdicties, omdat er schriftelijk bewijs ontbreekt, en daarom hoopt op clementie van de majesteit middels een gunstige uitspraak in de Court of Requests. Dit wordt opgevolgd door (6) een concreet verzoek aan de rechtbank, ingeluid door een frase als ‘May it therefore please your Majesty [Moge het uwe Majesteit daarom bekoren]’. Een standaardverzoek is om de gedaagde op de beschuldigingen te laten reageren voor de rechtbank, maar er kan bijvoorbeeld ook gevraagd worden of een parallel lopende zaak bij een andere rechtbank tijdelijk stilgelegd kan worden. De eiser sluit zijn of haar bill af met (7) de belofte om te bidden voor de Majesteit.

Deze zeven bouwstenen samen vormen de typische opbouw van een Jacobijnse Court of Requests-bill. Deze bouwstenen kunnen verder gespecificeerd worden, maar dit is niet nodig om het grote plaatje te zien: de gemiddelde Requests-bill of complaint maakt gebruik van zowel een gestandaardiseerde opbouw als gelijkkluidend taalgebruik. Het zou de gemiddelde lezer vergeven zijn te denken dat deze formele elementen, afgezien van hun taak in de opbouw van het argument, verder inhoudsloos zijn.

Een typische Hugh Bromley-bill

Alhoewel iedere bill of complaint gericht aan de Court of Requests in het algemeen dus dezelfde opbouw kent en gebruik maakt van gelijkkluidende zinsneden, valt er toch individualiteit te bespeuren in dergelijke teksten. Dit wordt duidelijk bij het inzoomen op het werk van een individuele advocaat. In dit artikel staat Hugh Bromley centraal, een advocaat die (tenminste) tussen 1604 en 1624 werkzaam was. Zijn werk bracht hem bij verschillende rechtbanken, waaronder de Court of Requests. Er zijn in totaal twintig bills of complaint geadresseerd aan de Court of Requests door deze advocaat, die zijn werk ondertekent als ‘Hu: Bromley’ en ‘Hew Bromley’ (The National Archives, Kew, Bromley-manuscripten; zie tabel 1 voor een

overzicht). Het complete Requests' 'oeuvre' van Bromley is groter, maar hier wordt enkel naar de bills gekeken; andere processtukken worden buiten beschouwing gelaten. Ook worden de zaken die Bromley zelf aanspande, maar waarvan de processtukken door een andere advocaat werden getekend, niet meegenomen.

De openingszin van iedere Bromley-bill maakt gebruik van de typerende en te verwachten nederigheidstroop. Bromley heeft een sterke voorkeur voor de frase 'In most humble manner complaining', die in twaalf van de twintig bills gebruikt wordt.³ Het werkelijke aantal ligt mogelijk hoger: in drie manuscripten bevindt zich een gat precies op de plek van deze frase, wat het onmogelijk maakt de gekozen tekst te reconstrueren.⁴ De twee andere gekozen opties zijn 'Most humbly complaining sheweth', die eenmaal voorkomt, en 'Humbly complaining sheweth', wat de voorkeursformulering in drie bills is.⁵ Het tweede gedeelte van de openingszin, waarin de geadresseerde benoemd wordt, is eenduidig waar het Bromley betreft: zijn voorkeur gaat in zestien gevallen uit naar 'unto your most excellent majesty', gevolgd door tweemaal 'unto your majesty', eenmaal 'unto your most royal majesty', en eenmaal 'unto your highness'.⁶ In het derde en laatste gedeelte van de openingszin, de omschrijving van de cliënt, zit de meeste variatie. Er worden twaalf verschillende omschrijvingen gebruikt, waarvan 'your majesty's loyal and obedient subject' het vaakst gekozen wordt: in totaal zeven keer.⁷ Sociale status lijkt hierbij een rol te spelen. Drie van de vier cliënten die zich identificeren als 'gentleman' worden namelijk beschreven als 'your majesty's loyal and obedient subject' (de vierde beschrijft zichzelf als 'your loyal subject'), evenals drie van de vier 'esquires' (de vierde kiest voor 'your loyal and obedient subject').⁸ Ook de getitelde weduwe ('dame') krijgt dezelfde omschrijving.⁹ Een veedrijver, daarentegen, is simpelweg 'your subject'.¹⁰ Bij elkaar genomen is Bromleys standaardopeningszin dus: 'In most humble manner complaining sheweth unto your most excellent majesty your majesty's loyal and obedient subject.'

De betekenis hiervan wordt pas echt zichtbaar als we Bromleys keuzes afzetten tegen het werk van een andere advocaat, Rowland Baughe, werkzaam rond dezelfde tijd als Hugh Bromley (The National Archives, Kew, Baughe-manuscripten; zie tabel 2 voor een overzicht). Baughe kiest voor 'Most humbly complaining sheweth' in zeven (mogelijk acht) van zijn zestien bills¹¹ en maakt daarnaast gebruik van nog eens zes verschillende frases, maar slechts éénmaal van Bromleys lievelingskeuze: 'In most humble manner complaining'.¹² Net als bij Bromley is 'unto your most excellent majesty' (twaalf keer) favoriet als tweede zinsdeel bij Baughe.¹³ In het laatste gedeelte van de openingszin zien we weer veel verschil tussen het werk van de twee mannen: niet eenmaal maakt Baughe gebruik van Bromleys standaardformulering 'your majesty's loyal and obedient subject'. In plaats daarvan kiest hij vier keer voor 'your obedient and faithful subject' en nog eens driemaal voor 'your true faithful and obedient subject' (waarbij zowel een 'gentleman' als een visboer dit label krijgen).¹⁴ Baughes standaardzin komt dus neer op: 'Most humbly complaining sheweth unto your most excellent

³ Zie Bromley 4, 5, 8, 9, 10, 11, 13, 14, 16, 17, 19, 20.

⁴ Zie Bromley 2, 12, 18.

⁵ Zie respectievelijk Bromley 1; 3, 6, 7.

⁶ Zie respectievelijk Bromley 3, 4, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20; 2, 5; 1; 8.

⁷ Zie Bromley 7, 8, 9, 10, 15, 17, 19.

⁸ 'Esquire' was een titel gegeven aan een man die tot de Engelse adel behoorde. Esquires vielen onder de 'knight' (ridder) in de sociale hiërarchie, maar boven de 'gentleman', alhoewel de termen in de praktijk veel door elkaar heen werden gebruikt; zie respectievelijk Bromley 10, 15, 19; 2; 8, 9, 17; 20.

⁹ Zie Bromley 7.

¹⁰ Zie Bromley 4.

¹¹ Zie Baughe 1, 2, 4, 5, 6, 11, 15.

¹² Zie Baughe 8.

¹³ Zie Baughe 1, 2, 4, 6, 8, 9, 11, 12, 13, 14, 15, 16.

¹⁴ Zie Baughe 1, 2, 4, 11; 7, 13, 16.

majesty your obedient and faithful subject'. Alhoewel de betekenis van de typische openingszinnen van beide heren niet wezenlijk verschilt, is de formulering ervan wel persoonlijk.

Na de openingszin beginnen Bromleys bills in negentien van de twintig gevallen met 'That whereas'.¹⁵ De twintigste keer wordt gekozen voor enkel 'That'.¹⁶ Het tweede deel van de bill wordt ingeluid door variaties op de frase 'So it is may it please your majesty'. Dergelijke variaties zijn 'Now so it is', 'And so it is' en 'But so it is', maar kunnen ook zitten in de beschrijving van de majesteit: 'your most excellent majesty' en 'most gracious sovereign' worden ook gebruikt.¹⁷ In slechts twee van de twintig manuscripten komt een dergelijke zinsnede niet voor.¹⁸ Het voorlaatste gedeelte van achttien van Bromleys bills wordt ingeluid met 'In consideration whereof'.¹⁹ De twee variaties zijn 'In tender consideration whereof' en 'In tender consideration of the premisses aforesaid'.²⁰ Bromley sluit het laatste deel van zijn bills bij voorkeur af met 'May it please your Majesty', wat maar liefst dertien keer gekozen wordt.²¹ Op de tweede plek staat 'May it therefore please your Majesty', met vijf vindplaatsen.²² In de afsluitende zin komt, ondanks dat het bidden voor de majesteit in alle gevallen centraal staat, behoorlijk wat variatie voor. Cliënten bidden, al dan niet dagelijks, voor hun majesteit; voor zijn geluk en/of welvaart; en dat zijn regeerperiode nog lang voort mag duren. Drie van hen doen dat 'according to their bounden duty'.²³

Ook in al deze gevallen komt de waarde van Bromleys keuzes pas naar voren wanneer deze vergeleken worden met de voorkeursstructuren en -frases van een andere advocaat. Na de openingszin start ook Rowland Baughe zijn bills graag met 'That whereas' (veertien keer) of het alternatieve 'That' (twee keer).²⁴ Interessanter wordt het als we kijken naar de problematisering van de situatie: Baughe kiest slechts vijf keer voor een variatie op 'So it is may it please your majesty',²⁵ terwijl deze frase een favoriet is bij Bromley. Liever gaat hij voor 'And your said subject further sheweth', een frase die acht keer gebruikt wordt.²⁶ In de overige drie gevallen wordt afgezien van het gebruik van een dergelijke zinsnede. Dit maakt van Bromleys voorkeursformulering, in al haar variaties, plots iets persoonlijks. Hetzelfde zien we in het volgende element van de bill: waar Bromley standaard kiest voor 'In consideration whereof', maakt Baughe slechts eenmaal dezelfde keuze.²⁷ Liever gebruikt hij 'The premisses considered' (vier keer) of 'In tender consideration whereof' (drie keer).²⁸ Het slot van Baughes bills wordt bij voorkeur ingeluid door de frase 'May it therefore please your (most excellent) Majesty the premisses considered' (zeven keer). Niet één keer gebruikt Baughe een van Bromleys favorieten ('May it please your Majesty' of 'May it therefore please your Majesty'). Net als die van Bromley bidden ook Baughes cliënten voor hun majesteit, maar wel twaalf van hen doen dat 'according to their bounden duty'.²⁹ Met vijfenzeventig procent is dit een significant hoger percentage dan de vijftien procent van Bromleys cliënten die hun 'duty' benoemen.

¹⁵ Zie Bromley 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20.

¹⁶ Zie Bromley 1.

¹⁷ Zie Bromley 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 15, 16, 17, 18, 19, 20.

¹⁸ Zie Bromley 13, 14.

¹⁹ Zie Bromley 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20.

²⁰ Zie Bromley 1; 12.

²¹ Zie Bromley 2, 5, 7, 8, 10, 11, 13, 14, 15, 17, 18, 19, 20.

²² Zie Bromley 3, 4, 9, 12, 16.

²³ Zie Bromley 1, 12, 18.

²⁴ Zie Baughe 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 16; 13, 15.

²⁵ Zie Baughe 3, 5, 9, 10, 12.

²⁶ Zie Baughe 2, 4, 6, 7, 11, 13, 14, 15.

²⁷ Zie Baughe 10.

²⁸ Zie Baughe 4, 10, 14, 15; 1, 3, 12.

²⁹ Zie Baughe 3, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16.

Een tekst met, op het eerste oog, een volledig gestandaardiseerde opbouw en formulering blijkt dus toch ruimte over te laten voor persoonlijke voorkeur *binnen* deze formele elementen. De verschillen tussen individuele auteurs zijn wellicht subtiel, maar desalniettemin kenmerkend. Zulke kenmerken komen echter alleen naar voren als er gekeken wordt naar het volledige werk van een enkele advocaat en dit afgezet kan worden tegen de voorkeuren die te zien zijn in het werk van andere advocaten.

Bromleys bill? Een analyse van een semi-anonieme bill

Het belang van een dergelijke analyse van het 'oeuvre' van een individuele advocaat komt echter pas echt naar voren bij een document waarvan niet direct duidelijk is of het tot het werk van die advocaat behoort. De bill of complaint van Walter Gowre in zijn zaak tegen Richard en Jane Cowdall, van 8 juni 1614, is getekend door 'Bromley'. De voornaam van de voor het document verantwoordelijke advocaat ontbreekt (REQ 2/462/2/ongenummerd). Omdat zogenoemde *Appearance Books*, waarin moties van advocaten werden genoteerd, ontbreken voor de jaren 1610 tot en met 1614 en er in de *Order Books*, waarin (tussen)vonnissen van de rechtbank werden opgenomen, geen notitie is over deze zaak, ontbreekt aanvullend materiaal dat licht kan werpen op de identiteit van de man die tekent als 'Bromley'. Enkel een analyse van het document zelf blijft dus over om erachter te komen of Walter Gowres bill tot het oeuvre van Hugh Bromley behoort, of tot dat van een van zijn collega's met dezelfde achternaam, zoals Edward of Thomas Bromley.

De formalistische frasen in Gowres bill maken het document tot een uitzondering binnen Hugh Bromley's totale oeuvre, als het daar al toe zou behoren. Zoals hierboven beschreven, opent een typische Hugh Bromley bill met de zin 'In most humble manner complaining sheweth unto your most excellent majesty your majesty's loyal and obedient subject'. Gowres bill, daarentegen, begint met: 'In all humbleness complaining sheweth unto your most excellent majesty your highness' faithful and loyal subject'. In elf van de twintig bills kiest Bromley voor 'In most humble manner complaining'; 'In all humbleness complaining sheweth' komt geen enkele keer voor in zijn bills. Voor esquires, de groep waar Gowre volgens zijn bill toebehoort, kiest Hugh Bromley standaard voor de frase 'loyal and obedient' (vier uit vier keer). Alhoewel het in Gowres bill gekozen 'faithful and loyal' daarop lijkt, wordt deze exacte combinatie van termen niet eenmaal gebruikt door Hugh Bromley. Op vergelijkbare wijze lijkt de keuze voor 'In tender consideration of all and singular the premisses' in Gowres bill duidelijk te maken dat het hier niet gaat om het werk van Hugh Bromley. De advocaat kiest namelijk voor 'In consideration whereof' in achttien van zijn twintig bills. De twee uitzonderingen ('In tender consideration whereof' en 'In tender consideration of the premisses aforesaid') komen niet overeen met de frase uit Gowres manuscript. Sterker nog, geen enkele van de standaardformuleringen gekozen door de Bromley die Gowres bill tekende, vormt een match met de voorkeursformuleringen van Hugh Bromley. Als hij tot Hugh Bromleys werk zou behoren, maakt de keuze om af te wijken van Bromleys normale vormen van Gowres bill op zijn minst een 'uitschieter'.

Daarnaast is de handtekening op de bill van Walter Gowre niet typisch voor Hugh Bromley. In negentien van de twintig bills die aan Hugh Bromley gelinkt kunnen worden, tekent hij als 'Hu: Bromley' of 'Hew Bromley'.³⁰ In slechts één geval gebruikt hij enkel zijn achternaam.³¹ De manier waarop die voornaamloze handtekening gezet is, kent sterke gelijkenissen met de andere Hugh Bromley-handtekeningen: allen delen een karakteristieke hoofdletter 'B' en de vorm en locatie van de versieringen rondom de handtekeningen is gelijk. Er zijn uiteraard verschillen: handtekeningen zijn immers nooit exact gelijk en kunnen veranderen met de tijd; soms wordt er zelfs actief geëxperimenteerd met handtekeningen

³⁰ Zie Bromley 1, 2, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20.

³¹ Zie Bromley 3.

(Daybell 2012: 96). Desondanks zijn er genoeg overeenkomsten om ervan uit te kunnen gaan dat al deze handtekeningen gezet zijn door dezelfde persoon. Dat geldt niet voor de handtekening op Gowres bill: deze maakt noch gebruik van de karakteristieke 'B', noch van enige versiering rondom de naam. De handtekening op Gowres bill markeert het document dus als afwijkend van Hugh Bromleys oeuvre.

Ook het handschrift waarin Gowres bill is geschreven, past niet bij wat we zouden verwachten van een typisch Hugh Bromley-manuscript. De bill is geschreven in een handschrift dat verder niet voorkomt in de manuscripten die aan Hugh Bromley gelieerd zijn. Het is op zich niet uniek dat een handschrift maar een maal voorkomt: dit gebeurt in nog eens vijf gevallen in het totale werk van Hugh Bromley. Bijzonder voor Gowres bill is echter dat het het enige document is uit het jaar 1614 dat geschreven is in een afwijkend handschrift; de overige zes documenten uit dat jaar, getekend door Hugh Bromley, kenmerken zich allemaal door de samenwerking met dezelfde scribent.³² Een verschil in locatie, waardoor een samenwerking met een andere scribent genoodzaakt zou zijn, kan deze discrepantie niet verklaren: Gowre geeft Londen als zijn verblijfplaats, net zoals vier van Bromleys andere cliënten uit 1614. De overige twee cliënten die Bromley bijstaat in dat jaar komen uit West-Engeland, de gebieden Shropshire en Flintshire.

Geen enkele van deze individuele materiële en formele kenmerken maken het mogelijk om definitief te kunnen vaststellen of Hugh Bromley wel of niet met het manuscript gemoeid was. Alle kenmerken samengenomen, echter, suggereren dat de Bromley die verantwoordelijk was voor Gowres bill niet *Hugh* Bromley was. Als hij wel betrokken was bij het document, dan vormt het een absolute uitschieter in zijn gehele bill-oeuvre, iets wat onwaarschijnlijk lijkt.

Besluit

Het loont, zo blijkt, om bills of complaint te beschouwen als een specifiek genre met haar eigen generieke kenmerken. Het herkennen van de norm maakt het namelijk mogelijk om afwijkingen van diezelfde norm te constateren. Hoewel bills gebruikmaakten van standaardformuleringen en -structuren, was er toch ruimte binnen dergelijke formele en structurele elementen voor uitingen van de eigen stijl en voorkeur van een individuele advocaat. Door dit inzicht kan zelfs (gedeeltelijk) anoniem werk al dan niet gelieerd worden aan een enkele advocaat. Het 'oeuvre' van een individuele advocaat in kaart brengen, is momenteel echter nog een fikse uitdaging. Als juridische bronnen al gecatalogiseerd zijn (zoals het geval is bij ongeveer de helft van het Court of Requests-materiaal uit de regeerperiode van Jacobus I), dan wordt er in het algemeen geen informatie verstrekt over de betrokken advocaten. Dit zorgt ervoor dat onderzoekers zich door flink wat manuscripten heen moeten werken om alle zaken van een individuele advocaat in beeld te krijgen. Als het oeuvre van een advocaat echter eenmaal in kaart is gebracht, is het mogelijk zijn signatuur te ontdekken. Dit vormt wellicht een eerste stap naar het vaststellen van de invloed van een cliënt op zijn of haar processtuk. Daar waar veel flexibiliteit ligt, is mogelijk ook meer ruimte voor inbreng van de cliënt. Wellicht konden zij zelf kiezen of zij, als 'poor and distressed subject' of 'your Majesty's most faithful subject', voor hun majesteit, zijn welvaart, of zijn langdurige regeerperiode wilden bidden.

Literatuur

Caesar, J., *The Ancient State Authoritie, and Proceedings of the Court of Requests* (ed. L. M. Hill), Cambridge 1975 [1597].

³² Naast de vier bills (Bromley 11, 12, 13 en Gowres bill) gaat het om drie andere processtukken. Dit zijn zogenoemde *replications*: de respons van de klagende partij op het verweerschrift (het antwoord op een bill) van de aangeklaagde partij, getekend door Bromley en gericht aan de Court of Requests.

- Daybell, J.**, *The Material Letter in Early Modern England*, Basingstoke 2012.
- Dodd, G.**, 'Writing Wrongs. The Drafting of Supplications to the Crown in Later Fourteenth-century England'. In: *Medium Aevum*, 80 (2011) 2: 217-246.
- Fowler, D. B.**, *Practice of the Court of Exchequer, Upon Proceedings in Equity. In Two Volumes. By David Burton Fowler, Volume 1 of 2* (ed. Gale Ecco), Farmington Hills 2018 [1795].
- Haskett, T. S.**, *The 'equity' side of the English Court of Chancery in the late middle ages. A method of approach* [PhD thesis], University of Toronto 1987.
- Haskett, T. S.**, 'The presentation of cases in medieval Chancery bills'. In: W. M. Gordon & T. D. Fergus, *Legal History in the Making. Proceedings of the Ninth British Legal History Conference, Glasgow, 1989*, London & Rio Grande 1991: 11-28.
- Haskett, T. S.**, 'Country lawyers? The composers of English Chancery bills'. In: P.B.H. Birks, *The Life of the Law. Proceedings of the Tenth British Legal History Conference, Oxford, 1991*, London & Rio Grande 1993: 9-23.
- Haskett, T. S.**, 'Access to Grace. Bills, Justice, and Governance in England, 1300-1500'. In: H. Millet (réd.), *Suppliques et requêtes. Le gouvernement par la grâce en Occident (XIIe-XVe siècle)*, Rome 2003: 297-317.
- Jones, W. J.**, *The Elizabethan Court of Chancery*, Oxford 1967.
- Meyer, L. J.**, "'Humblewise". Deference and Complaint in the Court of Requests'. In: *Journal of Early Modern Studies*, 4 (2015): 261-285.
- Moretti, F.**, 'Conjectures on World Literature'. In: *New Left Review*, 1 (2000a): 54-68.
- Moretti, F.**, 'The Slaughterhouse of Literature'. In: *Modern Language Quarterly*, 61 (2000b) 1: 207-227.
- Powell, J.**, *'Scarce expressible in English'. Theatre and the Common Law, c. 1597 – 1624* [PhD thesis], King's College London, 2022.
- The National Archives**, Kew, Baughe-manuscripten, REQ 2/295/13; 2/305/12; 2/400/22; 2/416/129; 2/425/117; 2/428/15; 2/436/2 (ongenummerd); 2/437 (ongenummerd); 2/438/1 (ongenummerd); 2/438/1 (ongenummerd); 2/439/1 (ongenummerd); 2/449 (ongenummerd); 2/450 (ongenummerd); 2/456 (ongenummerd); 2/458/1 (ongenummerd); 2/475 (ongenummerd).
- The National Archives**, Kew, Bromley-manuscripten, REQ 2/399/78; 2/419/94; 2/421/27; 2/422/26; 2/426/60; 2/429/2 (ongenummerd); 2/430/2 (ongenummerd); 2/432/1 (ongenummerd); 2/432/2 (ongenummerd); 2/436/1 (ongenummerd); 2/452 (ongenummerd); 2/457/1 (ongenummerd); 2/462/1 (ongenummerd); 2/463/1 (ongenummerd); 2/466/1 (ongenummerd); 2/466/2 (ongenummerd); 2/467/1 (ongenummerd); 2/470/2 (ongenummerd); 2/472/1 (ongenummerd); 2/474/1 (ongenummerd).
- The National Archives**, Kew, Gowres bill, REQ 2/462/2 (ongenummerd).

Tabel 1: Requests-bills ondertekend door Hugh Bromley

	Referentie	Jaar	Klagende partij	Aangeklaagde partij
1	REQ 2/452 (ongenummerd)	1608	Massye, Anne	Brereton, Richard
2	REQ 2/463/1 (ongenummerd)	1609	Seliocke, Robert	Kinaston, Thomas
3	REQ 2/474/1 (ongenummerd)	1610	Byrchley, Hugh	Gryffyth, Lewis and Thomasin
4	REQ 2/426/60	1611	Pulforde, Thomas	Munne, John
5	REQ 2/429/2 (ongenummerd)	1612	Lythe, Frawncis	Brayne, John; Brayne, William
6	REQ 2/430/2 (ongenummerd)	1612	Wicksted, John	Bannynge, Pawle
7	REQ 2/432/1 (ongenummerd)	1613	Hanmer, Jane	Leycester, William
8	REQ 2/466/1 (ongenummerd)	1613	Bostocke, George	Wynn, David; Thomas, Edward
9	REQ 2/467/1 (ongenummerd)	1613	Bromley, Hugh	Aldersey, Henry

10	REQ 2/466/2 (ongenummerd)	1613	Dodd, James	Knight, Bryan; Harrison, John
11	REQ 2/399/78	1614	Wicksted, John	Baynbrigge, Daniel
12	REQ 2/421/27	1614	Church, Thomas	Aylworth, Humphrey; Offeley, Michael; Dier, Samuell
13	REQ 2/419/94	1614	Parks, Roger	Tyler, George
14	REQ 2/457/1 (ongenummerd)	1615	Hopkin, Hugh	Bulkley, Thomas and Margerye; Golburne, Raphe
15	REQ 2/436/1 (ongenummerd)	1616	Dodd, John	Dodd, Henry
16	REQ 2/470/2 (ongenummerd)	1616	Bagwell, Richard	Grymsell, William and Katherine
17	REQ 2/462/1 (ongenummerd)	1617	Brereton, Richard	Fawkner, Richard; Corden, Richard; Johnson, James
18	REQ 2/432/2 (ongenummerd)	1618	Watson, Sara	Watson, Elizabeth
19	REQ 2/472/1 (ongenummerd)	1620	Bromley, Thomas	Gyttyns, Robert
20	REQ 2/422/26	1624	Brereton, Roger	Setman, Thomas

Tabel 2: Requests-bills ondertekend door Rowland Baughe

	Referentie	Jaar	Klagende partij	Aangeklaagde partij
1	REQ 2/295/13	1609	Burde, William	Young, John
2	REQ 2/450 (ongenummerd)	1609	Leake, Francis	Wallys, Richard
3	REQ 2/438/1 (ongenummerd)	1609	Smyth, Stephen	Chetham, George
4	REQ 2/436/2 (ongenummerd)	1610	Burne, John	Clapham, James
5	REQ 2/456 (ongenummerd)	1610	Sherford, Thomas and Rose	Waller, William; et al.
6	REQ 2/428/15	1610	Pittam, Gerard	Hamond, Edward
7	REQ 2/305/12	1612	Parsons, Phillipp	Haselwood, Thomas and Dorothee
8	REQ 2/400/22	1612	Cutteris, Edmond	Millison, Edmond
9	REQ 2/416/129	1613	Walthrop, Anne	Swinglehurst, John; Swinglehurst, Thomas
10	REQ 2/437 (ongenummerd)	1615	Cuttris, Edmond	Osborne, Robert; Scratton, William; Garrard, William
11	REQ 2/475 (ongenummerd)	1615	Pitham, Gerrard	Beech, Andrew
12	REQ 2/438/1 (ongenummerd)	1616	Cutteris, Edmund	Cornwallis, Sir Charles
13	REQ 2/449 (ongenummerd)	1619	Gerrard, John	Earle, Edward
14	REQ 2/439/1 (ongenummerd)	1620	Lile, John	Russell, Edward
15	REQ 2/458/1 (ongenummerd)	1621	Pitham, Gerrard	Carver, William
16	REQ 2/425/117	1625	Turner, Christopher	Mealebancke, John; Quinton, Edward